de schouw

Nr.2 - 1998

vereniging 'vrienden van de hoge veluwe'

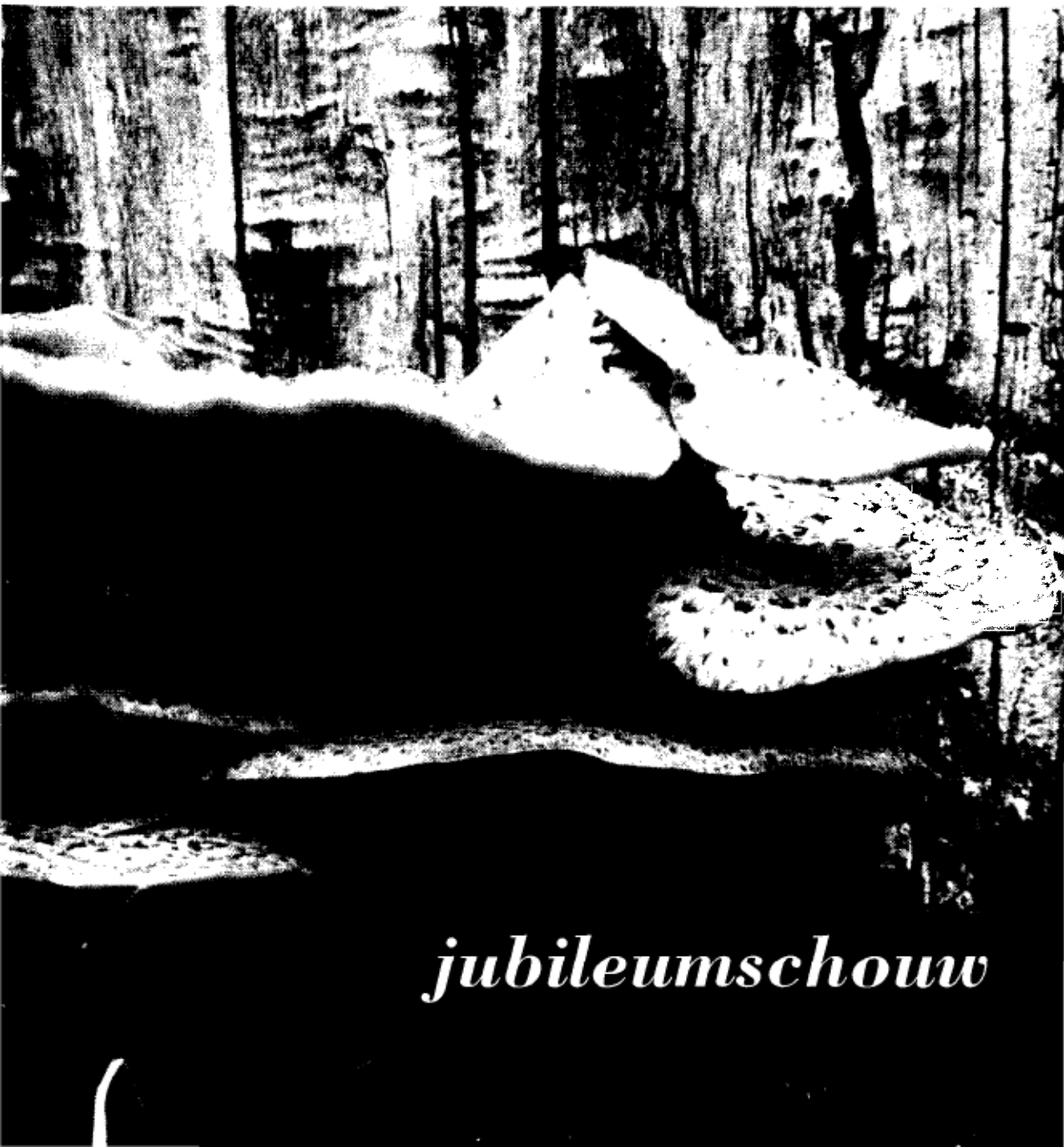

jubileumschouw

de schouw
Orgaan van de Vereniging „Vrienden van De Hoge Veluwe"

Jubileumschouw 1998

45e jaargang - juni 1998

Inhoud

35	Beschouwing	M.J. Hijink
36	Felicitaties	Prof. H.J.L. Vonhoff
37	Nieuw bezoekerscentrum	Martin Pronk
39	Witte fietsen	Fred Ohmstede
43	Verenigingsgebouw "De kemperberg" geopend	Martin Pronk
45	Ontmoeting	Leni Meijer
46	Pachtcontract	Bram Haak
50	Veelwijverij bij Bonte vliegenvangers	Ade Peters en Christiaan Both
52	Van de hoge zandgrond naar de lage zeebodem	Henk Ruseler
55	Halte Kemperberg	Gerrit Breman
59	De Rode Lijst-flora van de Hoge Veluwe	Carlo van Rijswijk
62	De scheuter	Piet Hofman
65	van de redaktie	Martin Pronk
65	De Brievenbus	Leni Meijer
65	Boekbespreking	Martin Pronk
66	Bestuursmededelingen	Martin Pronk

Alle correspondentie betreffende De Schouw (met uitzondering van adreswijzigingen, aanmeldingen etc., zie voorlaatste pagina) gaarne richten aan:
Redactie De Schouw:
M. Pronk, Loseweg 295, 7315 DH Apeldoorn, tel.: 055-5211053
P. Hoogendijk, Mozartdreef 49, 3906 BN Veenendaal, tel.: 0318-529166
T. de Tombe, Bovenweg 56, 6731 AE Otterlo, tel.: 0318-591542

Inzenden kopij voor de volgende nummers:
tot 1 mei, 1 augustus, 1 november, 1 februari

Contactadressen van de Vereniging:

Vraag en Aanbod oude Schouwen:
W. van Wassenberg, Onyx 57, 1703 CG Heerhugowaard, tel.: 072-5717552

Bezetting Winkel Bezoekerscentrum:
Coördinator Mevrouw J.L.Wetsteijn, Apeldoornseweg 74,
6733 SC Wekerom, tel: 0318-593688, toestel 853

Werkgroep De Dennenscheerders:
Coördinator A.J.M. Barendrecht, Molecaten 113, 3772 LL Barneveld,
tel: 0342-490770

Werkgroep Geschiedenis:
Coördinator P.B. Hofman, Egelenburg 35, 1081 GH Amsterdam,
tel: 020-6420549

Gidsen:
Coördinator A. Tempel, Wezellaan 4, 6705 DG Wageningen,
tel: 0317-410042

Florawerkgroep:
Coördinator C. van Rijswijk, Hoofdstraat 116, 6881 TJ Velp,
tel. 026-3649270 bgg 3645333

Faunawerkgroep:
Coördinator Mevrouw G. Sanders, Bosweg 31, 6721 HM Bennekom,
tel.: 0318-417234

Zomerwerkkampen:
Coördinator A.J. Peters, Zilversmidshoeve 108, 7326 RJ Apeldoorn,
tel. 055 - 5333195.

Fotowerkgroep:
Coördinator M. Drijer, Ooievaarstraat 47, 7463 AW Rijssen,
tel: 0548-540655

Hoge Veluwedagen:
Coördinator Mevrouw M.T.M. Smeets, Hessenweg 31, 6718 TC Ede,
tel: 0318-618489

Foto: Ad Peters

Druk:
Grafisch Bedrijf Outhuis bv

Overname van teksten alleen met toestemming van redactie.

beSCHOUWing

Het ligt voor de hand om in dit nummer van De Schouw, waarin ons jubileumprogramma wordt gepresenteerd, kort terug te gaan in de geschiedenis. Hoe is de Vereniging geworden, zoals ze er nu voor staat?
De Vereniging is op 9 oktober 1848 opgericht in het nieuwe theehuis van het Park, de Koperen Kop. De aanleiding daartoe was een beetje wonderlijk. In de statuten van het Park stond iets over het oprichten van een Raad van Bijstand of Advies. Het Parkbestuur was echter bang, dat dit een te log apparaat zou worden. Daarom vroeg de toenmalige voorzitter van het Park, Jhr.dr. C.G.C. Quarles van Ufford (tevens Commissaris der Koningin van Gelderland) aan de heer W.H. de Beaufort om een vriendenkring op te richten, ter verlening van bijstand aan het Park. Dus niet een club, die het Bestuur "op de vingers keek", maar vrienden. W.H. de Beaufort zat voor de tweede wereldoorlog al enkele jaren in het Bestuur van het Park. Hij was gedeputeerde van de provincie Utrecht en vervulde allerlei functies in de bos- en jachtwereld.
Opmerkelijk is, dat De Beaufort, de eerste voorzitter van de Vrienden, meteen dacht aan het instellen van werkgroepen. In de herfst van 1948 doet hij een poging om een Werkgroep Grote Fauna op te richten. Maar al gauw ontstaat er verzet tegen de "schijnbaar tegenstrijdige doelen", n.l. jacht, studie en voorlichting. Vervolgens wordt in 1950 het jagersgilde Sint Hubert opgericht, aanvankelijk onder de Vereniging van Vrienden, maar spoedig zelfstandig. Tot 1963 was De Beaufort zowel voorzitter van de Vrienden als Jagermeester van het Sint Hubert Gilde.
In de loop der jaren heeft de Vereniging allerlei ondersteuningsactiviteiten verricht. Zodra ze een meer permanent karakter kregen, werden ze ondergebracht in werkgroepen. De start van enkele werkgroepen is markant. Toen in 1972 het eerste bezoekerscentrum gereed kwam met een winkeltje, werd er al snel hulp verleend door overwegend vrouwelijke leden van de Vereniging. Dat was het begin van onze Winkelwerkgroep.
Eveneens in 1972 (en ook in 1973) boden leden van de Vereniging hulp aan bij het opruimen van de enorme schade onstaan door de zeer zware stormen. Hieruit is de Werkgroep Dennenscheerders gegroeid. De "fotografen" zijn al actief vanaf de zestiger jaren, en is dus de oudste van de bestaande werkgroepen.
De Gidsengroep begeleidt bezoekers van het Park vanaf ca. 1978. De Geschiedenis (historische) en Flora (planten)werkgroepen verrichten ook reeds lang activiteiten. De Faunawerkgroep bestaat nu 10 jaar. Het bonte palet van onze Vereniging bevat tevens het Zomerwerkkamp voor enthousiaste mensen die in de maanden juli en augustus in het Park komen werken en kamperen. Ook individuele groepen zoals IVN-ers, Mormonen e.a. melden zich om in het Park te komen werken. Vanuit de Dennenscheerders worden deze groepen begeleid. Tenslotte een nieuwe loot aan de stam, n.l. de culturele werkgroep, die op 1 augustus van dit jaar met een dertiental leden van start gaat.
Van deze rijke 50-jarige geschiedenis van onze Vereniging vinden we vele facetten terug in ons Verenigingsorgaan De Schouw, uitgegeven vanaf 1954. Via De Schouw is vele decennia lang informatie verschaft aan en gecommuniceerd met de leden van onze Vereniging. Ook de Hoge Veluwe- en Themadagen leveren hiertoe een bijdrage.
Nu is een halve eeuw bestaan op zichzelf niet iets om uitgebreid te vieren. Het gaat er uiteraard om of je in die periode je doelen hebt bereikt, n.l. die ondersteuning aan het Park hebt gegeven, welke van een vriendenorganisatie mocht worden verwacht en die in de statuten is vastgelegd. Hierover hebben wij natuurlijk zelf ook wel een mening, maar belangrijker

hierbij is het oordeel van anderen, met name het Bestuur en de Staf van het Park. Wel is duidelijk, dat in de loop der jaren de dienstverlening aan het Park sterk is gegroeid, getuige de bovenvermelde opsomming van werkgroepen en andere activiteiten. Opmerkelijk is ook de in de loop der tijd opgetreden DIVERSIFICATIE van de ondersteuning. Aanvankelijk vooral uitvoerende ondersteuning (winkel, fotografie, dennenscheerders), nu ook de levering van gegevens t.b.v. beleidsvoorbereiding van het Park (flora/fauna, werkoverleg), gebaseerd op inventarisaties. In ieder geval willen wij de jubileumdag ook gebruiken om de balans op te maken en voor een vooruitblik. Wat moeten wij doen om effectieve ondersteuning te blijven geven? Het symposium is in dit opzicht een belangrijk evenement.
Wanneer je zo zakelijk de meest markante ontwikkelingsfacetten de revue laat passeren, dan ontstaat een te vlak beeld van onze Vereniging. Natuurlijk zijn de getallen de moeite waard. Ruim 2.000 leden, waarvan een groeiend aantal (nu ca. 150) actief in bestuur en werkgroepen, 10 - 15.000 uren ondersteuning per jaar. Belangrijk voor het Park. Maar minstens zo belangrijk is wat je er als individu aan beleeft! Steeds weer worden mensen geraakt door "het Park"; zij worden lid en bieden hun capaciteiten aan. Zij gaan aan het werk en zijn zeer betrokken bij alles van "hun" Park. Zij hebben stuk voor stuk een mening over en een visie op het Park. Uiteraard niet allemaal dezelfde, dat zou saai worden! Natuurlijk leverde dit in het verleden en levert dit ook thans nog soms grotere of kleinere spanningsvelden op. Dat is vervelend en vaak ook jammer. Maar wat naar mijn waarneming toch overheerst, is het plezier en de voldoening die eigenlijk iedereen aan de activiteiten van de Vereniging beleeft. Er wordt veel gelachen en er ontstaan vriendschappen voor het leven!
Dus wens ik onze Vereniging een zeer productieve toekomst toe, met een hoog sociaal gehalte!

M.J. Hijink, vz

Bronnen: W.H. de Beaufort (1881 - 1976)
- E. Pelzers.
De Schouw 1988-1.

Felicitatie van het Stichtingsbestuur van De Hoge Veluwe

In een feest van vrienden kan men zich oprecht verheugen. Gelukwensen krijgen daardoor een extra warme klank. Met de "Vrienden v.d. Hoge Veluwe" en het Nationale Park is dat gelukkig in alle opzichten het geval. De vriendschap is niet zo maar tot stand gekomen maar geleidelijk gegroeid. Dat de band daardoor allengs een natuurlijk karakter heeft gekregen mag in beide organisaties tot grote voldoening strekken. De Vrienden hebben de ontwikkeling van ons park op uiteenlopende wijze substantiële bijdragen geleverd en dat gebeurt nog steeds. Of het rondleidingen, de geschiedenis, de winkel, beplantingen, wildwallen of wat dan ook betreft. De voortekenen bedriegen niet; dat zal in de toekomst niet minder het geval zijn. Dat vooruitzicht geeft een extra dimensie aan de gelukwens, die ik bij dit 50-jarig jubileum namens het Nationale Park overbreng aan de Vrienden v.d. Hoge Veluwe.

Prof. H.J.L. Vonhoff
Voorzitter

Nieuw bezoekerscentrum op De Hoge Veluwe

door Martin Pronk

Op 9 april 1998 werd het nieuwe bezoekerscentrum in het Nationale Park De Hoge Veluwe in aanwezigheid van vele genodigden door de heer Kamminga, Commissaris der Koningin in de provincie Gelderland officiëel geopend.
Na ruim twintig jaar als informatiecentrum te hebben gefunctioneerd werd het oude bezoekerscentrum in september 1997 gesloopt, en werd aansluitend daarop in oktober begonnen met de bouw van het nieuwe centrum. De ontwerptekeningen ervan werden gemaakt door Ir. F. Wintermans van het architectenbureau Quist-Wintermans uit Rotterdam, terwijl de inrichtingsplannen vervaardigd werden door de heren Van Berge Henegouwen en Hisgen van het Museon in Den Haag. De plaatselijke aannemer Wolfswinkel slaagde er met een aantal onderaannemers in, om mede dank zij de gunstige winter, de bouw in slechts 6 maanden te realiseren.

De heren Vonhoff, Kamminga en Scholten in het nieuwe bezoekerscentrum.

Het idee achter het ontwerp is "een open plek in het Park". Onder het grote dak is de relatie tussen binnen en buiten ambivalent. Bomen staan niet alleen buiten, maar ook ín het bezoekerscentrum, waar zij via ronde openingen door het dak heen steken. Twee van de binnen geplaatste bomen zijn geschonken door de Vereniging Vrienden van de Hoge Veluwe.

Het bezoekerscentrum herbergt een verscheidenheid aan funkties. Het is behalve informatiecentrum over het Park, een autonome educatieve expositie over natuur en milieu, een trefpunt voor bezoekers en vrijwilligers, een reserveringspunt voor fietsen en natuurgidsen, een schuilplaats als het regent, een geschenkenwinkel enz.

De compacte funkties zijn ondergebracht in min of meer gesloten, zelfstandige volumes, die als meubels onder het dak zijn geplaatst en als meubels zijn afgewerkt met een transparant gelakte houtplaat. Zij kunnen in een later stadium, als de wensen daaromtrent zich anders hebben ontwikkeld, worden aangepast zonder dat het concept van het ontwerp wordt aangetast.

De winkel, waarvan de opzet en de inrichting werden verzorgd door het Buro Keja Donia uit Amsterdam, is strategisch gesitueerd in de hal, aan de route naar de Landschappentuin en bij de entree. Het eerste wat opvalt aan de winkel is de eigenzinnige achitectuur die zich karakteriseert door een natuurlijk spanningsveld tussen organische en abstracte belijning. Zij is een bezienswaardigheid op zich. De entree van de winkel is ruim en uitnodigend. De etalages geven een representatief beeld van wat er te koop is.
De opzet van de winkelpresentatie en de

samenstelling van het assortiment zijn gebaseerd op de segmentatie-indeling, waarbij artikelen bijeengebracht zijn die bij elkaar behoren. Bij de indeling van het assortiment is voorts rekening gehouden met de wensen en de behoeften van de bezoeker. De artikelen zijn geclusterd op huis en tuin, tracking (kijken en ontdekken), voeding, lezen en luisteren, kinderen, cosmetica en kruiden.
De echte parkproducten zijn dominant gepresenteerd. Zij zijn niet alleen te herkennen aan het speciale label, maar ook in hun aard en verschijning zijn zij uniek. Alle winkelproducten hebben een min of meer duidelijke relatie met de natuur en met het Park. De meeste artikelen zijn geprijsd van f 0,50 tot f 12,50.

Naast de winkel bevindt zich 'n plek waar de Vereniging van Vrienden zich manifesteert.

De "Vriendenhoek" in het nieuwe Bezoekerscentrum.

De entree van het Museonder bevindt zich als één van de elementen onder het dak. De expositieruimte bevindt zich onder het dak in de vrije ruimte tussen de gesloten volumes in, met een royale oriëntatie op de omgeving, zowel binnen als buiten. Voor de expositie zijn vier nissen in het gebouw opgenomen, waarin de landschapsontwikkeling is te zien van de akker, via stuifzand en heide naar het bos. Verder is een donkere ruimte opgenomen waar de "Veluwe bij nacht" wordt getoond, alsmede een filmzaal, die multi-functioneel moet worden gebruikt.

Het hoge blok met de dienstruimten, dat volledig is bekleed met zink, staat in het centrum en steekt via een opening door het dak heen, vergelijkbaar met de bomen, voorzien van een glazen kraag. Het kantoor van de beheerder ligt op een meter boven de begane grond achter de balie, met een goed overzicht en zonder inkijk van de bezoekers. De technische installaties zijn geplaatst in het souterrain en op de verdieping die boven het dak uitsteekt.

Het grote dak rust op reeksen van stalen kolommen. Het plafond is licht van kleur. De klinkerbestrating van buiten wordt naar binnen toe doorgezet in de open ruimten, de hal en de expositieruimte. De eenvoudige vertikaal ingedeelde glaspuien overspannen van bestrating tot plafond en zijn gemaakt van profielstaal in een donkere kleur.

niet zozeer in alles wat bereikt werd in tijden van voorspoed, maar meer in wat tot stand kwam in de tijd dat hun financiële situatie verslechterde. Met veel inzicht en creativiteit hebben zij toch hun doelstelling, het Park en het Museum nalaten aan de gemeenschap, weten te bereiken.

Als men veel op de Hoge Veluwe vertoeft, gaat men zich steeds meer hechten aan dit bijzondere stuk natuur. Veel Vrienden zal dat zo vergaan. Op een gegeven moment ontstond bij Winnie van der Horst de behoefte, meer te weten te komen over de vrouw Hélène Kröller. Zij begon boeken te lezen die over haar verhaalden, en zocht vervolgens contact met nabestaanden en anderen die haar van nabij gekend hadden. Bladerend in oude Schouwen en luisterend naar verhalen van personeel dat tijdens hun leven voor de familie gewerkt had, groeide dit boekje. De ontmoeting met mensen die haar stimuleerden en de ontdekking van steeds nieuwe details gaven Winnie de moed om het schrijven van dit boekje tot een goed einde te brengen.
Bij de opening van het nieuwe Bezoekerscentrum van het Park op 9 april 1998 werd het boekje gepubliceerd. De lay-out werd verzorgd door Herman Zomer. Zoals Winnie zelf aangaf zou zonder diens ervaring en plezier in het onderwerp, het boekje niet zou zijn geworden wat het nu is.
Het zeer lezenswaardige boekje is o.m. verkrijgbaar in het Bezoekerscentrum van het Park. De prijs ervan bedraagt f 17,50.

Het kerspel Otterlo 1795-1813

In september zal er een nieuw boek over Otterlo verschijnen. Het boek wordt als eerste uitgegeven in de reeks Historische Cahiers van Ede. De titel luidt:

"HET KERSPEL OTTERLO 1795-1813"

Schets van een Veluwse dorpsgemeenschap in de Bataafs-Franse tijd.

De schrijver is Piet Hofman, lid van de geschiedeniswerkgroep. Hij laat ons in het boek kennismaken met het kerspel en haar bewoners. De auteur vertelt hoe het bestuur in elkaar zat, behandelt het dagelijks leven en schrijft over de rol van de kerk, de diaconie en de rechtbank. Het boek is voorzien van talrijke illustraties.

De Otterloërs waren landbouwers die hun schapen op de hei lieten weiden en de hei gebruikten om turf en plaggen te steken. Zij drukten door hun manier van landbouwen een stempel op de vorming van het landschap dat gekenmerkt werd door uitgebreide zandverstuivingen. In het huidige Nationaal Park Hoge Veluwe, dat voor 80% samenvalt met het kerspel Otterlo, zijn de sporen van de voormalige bewoners nog waar te nemen.

Het boek zal onder meer te koop zijn in de parkwinkel in de Aanschouw en in het verenigingsgebouw Kemperberg. Tijdens de jubileumdag die op 12 september 1998 wordt gehouden zal het boek verkocht worden in onze kraam op de groenmarkt.

Bestuursmededelingen

Winkel Bezoekerscentrum

De Werkgroep Winkel Bezoekerscentrum verleent medewerking in de Winkel van het Bezoekercentrum van het Park. De werkzaamheden vinden dagelijks tussen 10.00 en 17.00 uur plaats. De Werkgroep zoekt nog enkele enthousiaste dames en/of heren die het leuk vinden om een dag in de winkel mee te werken. Voor informatie en aanmelding kunt u zich wenden tot Jelly Wetsteijn, Apeldoornseweg 74, 6733 SC Wekerom, tel.: 0318-593688. Ook kunt u in de winkel een kijkje komen nemen, het liefst op maandag, als Jelly zelf aanwezig is.

vereniging 'vrienden van de hoge veluwe'

Uit de Statuten:
Artikel 3:
1. De vereniging heeft primair ten doel het vergroten van de belangstelling voor Het Nationale Park "De Hoge Veluwe" (hierna te noemen: Het Park) en het desgevraagd bijstaan van de Stichting genaamd "Stichting Het Nationale Park De Hoge Veluwe" (hierna te noemen: Het Park). Verder heeft de vereniging ten doel het desgevraagd bijstaan van het Stichting Kröller-Müller Museum (hierna te noemen: het Museum).
2. De vereniging tracht dit doel onder meer te bereiken door:
a. jaarlijks één of meer Hoge Veluwe-dagen en/of andere manifestaties te organiseren;
b. werkgroepen te vormen tot het bestuderen van flora, fauna, geschiedenis en andere onderwerpen Het Park en het Museum betreffend;
c. werkgroepen te vormen tot het op verzoek van Het Park en/of Museum door vrijwilligers verrichten van werkzaamheden;
d. publicaties doen verschijnen alsmede het verzorgen van voorlichting en rondleidingen;
e. al wat verder kan bijdragen tot het in artikel 3.1 genoemde doel (mits niet tredend in de bevoegdheden van Het Park en/of het Museum), met name door het aankweken van een band onder hen, die belangstelling koesteren voor Het Park en/of het Museum.

Bestuur:

W.H. Borst	–	erevoorzitter
Mr. J. Drijber	–	erevoorzitter
Ir. M.J. Hijink	–	voorzitter
H. van Tuil	–	vice-voorzitter
H.H.M. Grool-Dohle	–	secretaris/PR Sijsseltselaan 17, 6711 JE Ede, tel: 0318-611251
J.G. Trapman RA	–	penningmeester Groenendijk 271, 2911BB Nieuwerkerk AD IJssel, tel: 0180-319878
Mr. W. Blanken	–	burgemeester van Ede
Mr. H.J.E. Bruins Slot	–	burgemeester van Apeldoorn
Mr. P. Scholten	–	burgemeester van Arnhem
A.J.M. Barendrecht	–	coördinator dennenscheerders
M. Drijer	–	coördinator fotowerkgroep
P.B. Hofman	–	coördinator geschiedeniswerkgroep
A. Tempel	–	coördinator gidsen
M. Pronk	–	coördinator redactie
C. van Rijswijk	–	coördinator florawerkgroep
G. Sanders	–	coördinator faunawerkgroep
M.T.M. Smeets	–	coördinator Thema- en Hoge Veluwedagen
J.L. Wetsteijn	–	coördinator Winkel Bezoekerscentrum

Adviseurs:

Ir. H.A. Bruning	–	directeur Nationale Park De Hoge Veluwe
Dr. E.J. van Straaten	–	directeur Kröller-Müller Museum

De Vereniging van Vrienden van de Hoge Veluwe is gevestigd in Hoenderloo en ingeschreven in het Verenigingsregister van de Kamer van Koophandel onder nummer V 101039.
De minimum-contributie bedraagt *f* 30,-. Lidmaatschap voor het leven *f* 350,-. Organisaties en verenigingen kunnen als zodanig lid worden voor tenminste f. 30,- per jaar. 'De Schouw' wordt U gratis toegezonden. De leden ontvangen jaarlijks een accept-girokaart ter voldoening van de contributie. Het verenigingsjaar is gelijk aan het kalenderjaar. Het lidmaatschap van de vereniging geeft geen recht op gratis toegang tot Het Park.

Aanmeldingen, adreswijzigingen e.d.:
Ledenadmininstratie Vereniging Vrienden van de Hoge Veluwe, Mevrouw J.A. Verweij-van Bergen Henegouwen, Rogakker 22, 6741 ER Lunteren, tel: 0318-483406.
Postgiro 951993 t.n.v. Vereniging Vrienden v.d. Hoge Veluwe.

Programma 1998

25 juli	Themadag Kerspel Otterlo Werkgroep geschiedenis
29 augustus	Zomer Hoge Veluwedag Tussen Randmeer en Uddelermeer de heer W. Janszen
26 september	Herfst Hoge Veluwedag Tussen Veluwe en IJssel de heer R. Knol
7 november	Themadag Natuurbeheer van de Veluwe de heer J. Knupker
31 december	Oudejaarswandeling

Instuifzondagen kemperberg

van 11.00 tot 16.00 uur

12 juli
02 augustus
23 augustus
13 september